

Notitie medisch handelen en medicijnverstrekking in het mbo, september 2017

Geachte SOM relatie,

Stichting Onderwijsarbeidsmarktfonds MBO (SOM) ontvangt vanuit mbo scholen vragen over het uitvoeren van (voorbehouden) medische handelingen. Met de Wet Passend Onderwijs kan het spanningsveld tussen de zorgbehoefte van studenten en de zorg die de school wil of kan bieden op het vlak van (voorbehouden) medische handelingen toenemen. Onder welke voorwaarden mag onderwijspersoneel medicijnen verstrekken? Hoe vrijwillig is de keuze? Wat zijn eventuele risico's? Hoe zit het met de aansprakelijkheid?

SOM biedt u met bijgaande notitie een handvat voor het uitvoeren van (voorbehouden) medische handelingen, het opstellen van een medicijnprotocol en medicijnverstrekking. SOM nodigt u uit om deze notitie voor te leggen bij de bestuurder, afdeling facilitair, preventiemedewerker en OR-leden voor een gedragen gezamenlijke visie. En deze bij akkoord breed binnen de school te verspreiden.

Belangrijke aandachtspunten uit de notitie:

1. Als school bent u vanuit de Arbowet verplicht om zorg te dragen voor voldoende veiligheid in en rondom de schoollocaties. Het hebben van een toepasbaar medicijnprotocol hoort daar bij.
2. Eenduidig gedragen en toepasbaar beleid aangaande het verrichten van medische handelingen en het verstrekken van medicijnen is belangrijk. Een protocol is ook nodig om bepaalde risico's te dekken, zoals aansprakelijkheidseisen.
3. Scholen zijn niet verplicht om medische handelingen uit te voeren (tenzij het een noodsituatie is) of medicijnen te verstrekken. SOM raadt sterk af dat een medewerker van een instelling voorbehouden medische handelingen uitvoert en adviseert om deze handelingen te laten uitvoeren door BIG-geregistreeerde professionals, zoals een wijkverpleegkundige. Het is belangrijk dat docenten en andere betrokkenen hiervan op de hoogte zijn.

Mocht u vragen/opmerkingen hebben aangaande de notitie en de toepasbaarheid ervan dan kunt u contact opnemen met de Arbo Helpdesk via het nummer 070-376 5981 of mailadres: info@sommbo.nl.

Met vriendelijke groet,
Harm Haverkamp, secretaris SOM

Notitie medisch handelen en medicijnverstrekking in het mbo, juni 2017

1. Introductie

Mbo-instellingen krijgen vragen over het uitvoeren van (voorbehouden) medische handelingen en het toedienen van voorgeschreven medicatie aan studenten. Met de Wet Passend Onderwijs kan een toename worden verwacht van dit soort vragen. Het uitvoeren van medische handelingen en het verstrekken van medicijnen kunnen zich voordoen op een mbo-instelling. Wat houdt het precies in? Hoe ga je als instelling hiermee om? Aan welke wet- en regelgeving ben je gebonden? Wat zijn eventuele risico's? En hoe zit het met aansprakelijkheid? Eenduidig beleid hoe een instelling hiermee omgaat en het hebben van een protocol zijn cruciale aspecten in het omgaan met de risico's die kleven aan medisch handelen en medicijnverstrekking.

Het SOM presenteert in deze notitie informatie over het uitvoeren van (voorbehouden) medische handelingen en medicijnverstrekking. De volgende aspecten komen aan bod:

- Visie
- Context
- Voorbehouden medische handelingen, medicijnverstrekking en noodgeval
- Risico's en aansprakelijkheid
- Medicijnprotocol

2. Visie

Mbo-instellingen hebben een wettelijke zorgplicht om te werken aan een gezonde en veilige werkomgeving. Onderdeel daarvan is nadenken of en hoe instellingen studenten met een medische zorgvraag willen helpen. Voordat instellingen een keuze kunnen maken in het uitvoeren van medische handelingen en medicijnverstrekking, is het belangrijk om op de hoogte te zijn hoe het zit met de juridische kaders, aansprakelijkheid en wetgeving.

3. Context

Studenten op een mbo-instelling zijn vaak 16 jaar en ouder. Volgens de [Wet Geneeskundig Behandelings Overeenkomst](#) zijn studenten vanaf deze leeftijd beslissingsbevoegd. Leerlingen onder de 16 jaar zijn dat niet. Dat betekent dat een student van 16 jaar en ouder zonder toestemming van zijn ouders kan vragen of een medicijn verstrekt of toegediend kan worden.

Het komt ook voor dat een instelling, zowel mbo als vmbo / aoc, studenten heeft van onder de 16 jaar. Voor deze categorie kunnen andere voorwaarden gelden. Voor deze leerlingen bevat het '[VO-signaal Medicijnverstrekking en medisch handelen](#)' voor het voortgezet onderwijs voor specifieke aandachtspunten worden bekeken.

4. Voorbehouden medische handelingen en medicijnverstrekking

Er zijn diverse situaties waarin het kan voorkomen dat een student medische zorg nodig heeft. De zorg kan men indelen voorbehouden medische handelingen en medicijnverstrekking. We leggen de begrippen voorbehouden medische handelen en medicijnverstrekking uit.

Voorbehouden medische handelingen

Voorbehouden medische handelingen zijn risicovolle, medische handelingen die alleen door bevoegde zorgverleners mogen worden uitgevoerd. Voorbehouden handelingen staan opgesomd in de [wet BIG \(wet BIG, art. 35 t/m 39\)](#). Voorbeelden zijn: het toedienen van injecties, het gebruik van de insuline pen, het meten van de bloedsuikerspiegel bij suikerpatiënten of het verrichten van katheterisaties.

Medische handelingen worden in beginsel verricht door medisch bevoegd personeel (Wet BIG) en kunnen bijvoorbeeld worden uitgevoerd door: een arts, een wijk- of kinderverpleegkundige of de ouders of verzorgers van het kind. Voorbehouden medische handelingen zijn medische handelingen die onder bepaalde voorwaarden door niet medische geschoold (BIG) personeel kunnen worden uitgevoerd.

Niet-BIG geregistreerde professionals, zoals een medewerker van een instelling, kunnen daarom voorbehouden medische handelingen uitvoeren. De voorwaarden zijn als volgt:

- De medewerker *stemt in* met het verzoek om medische handelingen te verrichten. De medewerker mag dit echter weigeren. Indien de medewerker dit wel wenst uit te voeren, moet er geoefend worden totdat hij zichzelf bekwaam acht om de medische handeling te verrichten.

- De medewerker dient in opdracht van een specialist, verpleegkundige of arts geïnstrueerd te worden. De medische professional beoordeelt of de werknemer de handeling naar tevredenheid verricht. Dit wordt schriftelijk vastgelegd in een bekwaamheidsverklaring, met het oog op eventuele aansprakelijkheden. De arts of verpleegkundige moet deze beoordeling periodiek herhalen; minstens elk schooljaar.
- Er moet elk moment een beroep gedaan kunnen worden op een professional zoals een (huis) arts, de (wijk)verpleegkundige of specialist. De (nood) telefoonnummers dienen bij betreffende medewerker en afdeling, school en instelling bekend te zijn.

Het SOM raadt sterk af dat een medewerker van een instelling deze taak op zich neemt en adviseert om voorbehouden medische handelingen te laten uitvoeren door BIG-geregistreerde professionals, zoals een wijkverpleegkundige.

Medicijnverstrekking

Een student kan tijdens de dag ziek worden en bijvoorbeeld last krijgen van hoofdpijn of gestoken worden door een insect. Het geven van een paracetamol of het smeren van azaron zijn niet voorbehouden medische handelingen.

Verstrekken van paracetamol

Hoeveel kwaad kan het als een student een paracetamol krijgt toegereikt op de instelling? Het lijkt een onschuldig medicijn, maar een paracetamol kan symptomen onderdrukken. Daardoor kan een foute inschatting worden gemaakt van wat er mis is met een student. Ook bij het toedienen van een paracetamol kan een instelling aansprakelijk worden gesteld als het mis gaat.

Verder zijn sommige studenten afhankelijk van hun medicijnen voor hun gezondheid. Het komt voor dat medewerkers bijvoorbeeld wordt gevraagd om medicijnen toe te dienen (denk aan adhd-medicijnen of het geven van sondevoeding).

Belangrijk om te weten is dat instellingen niet verplicht zijn om medicijnen te verstrekken. Het is dan wel belangrijk dat docenten van dit beleid op de hoogte zijn, zodat ze niet naar eigen inzicht gaan handelen met aansprakelijkheidsrisico's van dien. Er dient een medisch protocol te zijn waarvan iedereen op de hoogte is en steeds van op de hoogte wordt gesteld.

Noodgeval

Indien sprake is van een noodgeval en overmacht (bijvoorbeeld een student die een hartaanval krijgt), dan kunnen medewerkers van een instelling optreden en zijn niet aansprakelijk vanwege het uitvoeren van hun burgerlijke plicht. De Wet BIG is in een noodgeval niet van toepassing.

5. Risico's en aansprakelijkheid

Hoe zit het met de aansprakelijkheid van medewerkers bij het uitvoeren van niet voorbehouden medische handelingen en het verstrekken van medicijnen? Instellingen kunnen aansprakelijk worden gesteld voor schade als gevolg van medisch handelen en medicijnverstrekking. Er is onderscheid tussen civielrechtelijke aansprakelijkheid en strafrechtelijke aansprakelijkheid.

Civilrechtelijke aansprakelijkheid

Als een medewerker door zijn schuld schade veroorzaakt tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden (bijvoorbeeld aan derden zoals een student) dan is de werkgever aansprakelijk. Dit is een civielrechtelijke aansprakelijkheid die enkel ziet op de veroorzaakte schade. Deze werkgeversaansprakelijkheid kan verzekerd worden via een WA-verzekering of een bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering. Het is erg belangrijk dat instellingen nagaan in hoeverre zij verzekerd zijn voor civielrechtelijke claims als gevolg van medicijnverstrekking en medisch handelen.

Strafrechtelijke aansprakelijkheid

Medewerkers kunnen strafrechtelijk vervolgd worden als zij medische fouten maken. Een leerkracht die zonder bekwaamheidsverklaring medische handelingen verricht kan worden vervolgd voor mishandeling. Ook een medewerker die ernstig nalatig is geweest bij het verrichten van een medische handeling (bijvoorbeeld verkeerde medicijnen, of een te hoge dosis), waardoor de student ernstige gezondheidsschade is berokkend kan strafrechtelijk vervolgd worden. Deze aansprakelijkheid is niet

te verzekeren. Scholen kunnen zich vrijwaren van strafrechtelijke vervolging wegens bijvoorbeeld nalatig handelen. Scholen moeten dan aantonen dat er zorgvuldig gehandeld is. Zij moeten een medicijnprotocol hebben en hun medewerkers voldoende hebben begeleid. Ook bezitten de medewerkers over de benodigde bekwaamheidsverklaringen. Het is niet zo dat een school per definitie niet strafrechtelijk aansprakelijk is, als aan de bovengenoemde voorwaarden is voldaan. Dit is afhankelijk van de omstandigheden per geval. Indien een medewerker op persoonlijk titel aansprakelijk wordt gesteld zal deze de schade willen verhalen bij de werkgever.

Medicijnprotocol

Het hebben van een medicijnprotocol is erg belangrijk om een eenduidig beleid te hebben aangaande het verrichten van medische handelingen en het verstrekken van medicijnen. Een protocol is ook nodig om bepaalde risico's te dekken, zoals aansprakelijkheidseisen.

Belangrijke aandachtspunten voor een medicijnprotocol zijn:

- *Visie en beleid van de instelling*

Wat is de visie en het beleid van de instelling aangaande medische handelingen en medicijnverstrekking? Hoe principieel en strikt is een instelling? In alle gevallen is het aan het schoolbestuur met instemming van de OR om eigen keuzes te maken, de risico's goed af te wegen en met de medewerkers, ouders en studenten heldere (schriftelijke) afspraken te maken.

- *Beslissingsbevoegdheid*

Wie neemt uiteindelijk de beslissing als er een verzoek binnenkomt voor het uitvoeren van een medische handeling en het toedienen van medicatie? Advies is om één persoon verantwoordelijk te houden voor dit soort beslissingen, bijvoorbeeld de schooldirecteur.

- *Documentatie*

Als een instelling besluit om medicijnen toe te dienen, dan is het belangrijk dat een dergelijk verzoek schriftelijk wordt ingediend. Vraag student en ouder(s) hierin te vermelden om welk medicijn het gaat, hoe vaak, in welke hoeveelheden ze moeten worden toegediend en hoe ze bewaard moeten worden. Een instelling moet duidelijk vastleggen wie de medicijnen verstrekt en hoe eventuele vervanging is geregeld. Wanneer het gaat om het verstrekken van medicijnen gedurende een lange periode, moet regelmatig met ouder(s) worden overlegd over de ziekte en het daarbij behorende medicijngebruik op een school. Laat dit vastleggen in een overeenkomst.

- *Aanspreekpunt*

Als een instelling medicijnen verstrekt aan studenten, zoals een paracetamol, dan is het advies om één vast aanspreekpunt aan te houden en een goede registratie bij te houden. Ook dient er een aanspreekpunt te zijn als het misgaat met de gezondheid van een student? Welke noodnummers moeten gebeld worden als het mis gaat?

- *Rol bedrijfshulpverlener*

Een bedrijfshulpverlener (bhv'er) is opgeleid om in geval van nood de medewerkers en studenten in veiligheid te brengen (zie voor meer informatie de [Arbocatalogus SOM](#)). Zo weet een bhv'er hoe hij mensen uit een brandend gebouw moet krijgen en hoe hij bij een ongeval eerste hulp moet verlenen. Bedrijfshulpverleners zijn geen BIG-geregistreerde professionals. Zij zijn ook niet verplicht om medische handelingen uit te voeren of medicijnen te verstrekken, tenzij het een noodsituatie betreft. Het is belangrijk om dit op te nemen in een medicijnprotocol, zodat bij alle betrokkenen de rol van een bhv'er duidelijk is.

- *Uitvoering protocol*

De instelling is als werkgever verantwoordelijk voor het protocol medische handelingen en medisch protocol. Hoe zorg je ervoor dat alle medewerkers, ouders en studenten jaarlijks op de hoogte blijven van het protocol? Is het medicijnprotocol opgenomen in relevante beleidsstukken van de instelling? Is het besproken met de OR? En is er ingestemd door de OR met de verandering van taakbelastingbeleid? Is het protocol toegankelijk en snel vindbaar? Bij wie kunnen medewerkers en studenten terecht met vragen? Allemaal belangrijke vragen waar over nagedacht moet worden met een protocol.

- *Overeenkomst*

Zorg dat jaarlijks een overeenkomst wordt ingevuld met studenten/ouders met daarin de medische aspecten van een student die belangrijk zijn om te weten, zoals allergieën en aandoeningen. Maar ook welke medicijnen een student mogelijk neemt. Zo is de instelling op de hoogte.

Rekening houden met de Wet bescherming persoonsgegevens bij het opstellen van een overeenkomst

- Een student mag vanaf zijn 16^e jaar zelf toestemming geven voor het verwerken van zijn persoonsgegevens. Is een student jonger, dan is toestemming van zijn wettelijke vertegenwoordiger vereist (artikel 5 Wbp).
- De verwerking van persoonsgegevens betreffende iemands gezondheid is in beginsel verboden (artikel 16 Wbp). Dit verbod geldt niet voor instellingen, voor zover dat met het oog op de speciale begeleiding van studenten of het treffen van bijzondere voorzieningen in verband met hun gezondheidstoestand noodzakelijk is (artikel 21, eerste lid, sub c, Wbp). Daarbij zou je bijvoorbeeld kunnen denken aan een student met diabetes of epilepsie, of een student die fysiek beperkt is. In het verlengde van deze medische gegevens mogen er andere bijzondere persoonsgegevens verwerkt worden, voor zover dat noodzakelijk is in aanvulling op deze medische gegevens (artikel 21, derde lid, Wbp). Daarbij zou je bijvoorbeeld kunnen denken aan studenten die op grond van hun levensovertuiging geen bloed toegediend willen krijgen.
- Als voorwaarde voor de verwerking van medische gegevens (met verwerken wordt ook raadplegen bedoeld) geldt dat de personen die de gegevens verwerken verplicht moeten zijn tot geheimhouding van die gegevens. Mocht een medewerker geen geheimhoudingsplicht hebben op grond van de arbeidsovereenkomst/aanstelling, dan moet een geheimhoudingsplicht worden ondertekend.
- De medische gegevens dienen zo veilig mogelijk opgeborgen te worden. Er moeten niet meer personen kennis nemen van de medische gegevens, dan strikt noodzakelijk is. Dit is iets wat in het protocol van de instelling neergelegd kan worden.
- Een mogelijkheid is om de inhoudelijke afspraken die toezien op de gezondheid van studenten neer te leggen in een apart document. In de overeenkomst hoeft dan alleen ja of nee genoteerd te worden, bij de vraag of er aparte afspraken zijn gemaakt over de gezondheid van een student. Op deze manier kan de verwerking van beide typen persoonsgegevens gescheiden worden gehouden.

Bron: [Wet bescherming persoonsgegevens](#)